



Retoriset resurssit ja taustatutkimus

Tiedon keruu ja jäsenteleminen ryhmätyönä käsikirjoitusta varten

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö
Mediatuottaminen
Toukokuu 2009
Joonas Kauppinen

OPINNÄYTTEEN TIIVISTELMÄ

Joonas Kauppinen

***Retoriset resurssit ja taustatutkimus – tiedon keruu ja jäsenteleminen
ryhmätyönä käsikirjoitusta varten***

Toukokuu 2009

31 sivua

Tampereen ammattikorkeakoulu

Viestinnän koulutusohjelma

Mediatuottaminen

Projektimuotoinen

Lopputyön ohjaaja: Ari Koivumäki ja Eeva Mäntymäki

Avainsanat: retoriikka, käsikirjoittaminen, ryhmätyö

Tämä opinnäytetyö käsittelee tiedon keruuta ja tiedon jäsentämistä käsikirjoitusta varten. Työssäni esittelen, millaista tietoa voidaan tuottaa taustoittamalla käsikirjoituksen aihetta ryhmätyön avulla ja mitkä ovat sellaisen tiedon tuottamisen työvaiheet. Kerron, millaisia vaatimuksia asetin työryhmälle ja millainen vuorovaikutus työryhmän jäsenten välillä tuotti parhaiten tuloksia. Käsitteelen myös, kuinka tämä tieto jäsenellään, jotta se tuottaisi tavoitellun lopputuloksen. Tähän pureudun selvittämällä retoriikan teorian ja ryhmäkäsikirjoittamisen menetelmiä tiedon määrittelemiseen. Projektin lopullisena tavoitteena on tuottaa hyvä pohja käsikirjoitukselle, jonka lopputuloksena valmistuu huumoripitoinen asiaohjelma radioon.

THESIS SUMMARY

Joonas Kauppinen

Rhetorical resources and background research – information gathering and structuring using group work methods for scriptwriting purposes

May 2009

31 pages

TAMK University of Applied Sciences

Media Programme

Media Production

Project

Thesis supervisor: Ari Koivumäki and Eeva Mäntymäki

Keywords: rhetoric, script writing, group work

Abstract:

This thesis is about information gathering and information structuring for scriptwriting purposes. In this work I will demonstrate what sort of information can be produced using a group work methods and what are the work phases of such a process. In this text I will go into the requirements I set for the group and what sort of interaction between members of the group were most productive. I also deal with the best way to structure produced information in a way that it gives out the best possible outcome. For this I researched methods for defining different information used in rhetoric theory and group scriptwriting. The ultimate goal is to produce a good basis for a script that will be used for a fact based comedy radio programme.

Sisällys

1. Johdanto.....	4
2. Pääväittämät ja prosessin kuvaus	5
3. Työryhmän kokoaminen.....	8
4. Aiheen määrittely	11
5. Tieto ja tutkimus	15
6. Tarkoituksen mukaisen tiedon valinta	20
7. Työryhmän välisen vuorovaikutuksen järjestäminen	27
8. Yhteenvetoa	29
Lähteet	30

1. Johdanto

Väitän, että Suomessa ei tehdä hyvää asiapitoista komediaa. Sellaista, joka saa nauramaan, oivaltamaan ja innostumaan. Tällaisia ohjelmia osataan kyllä tehdä ulkomailla, ja kuuntelen ja katselen niitä säännöllisesti internetin välityksellä.

Haluan korjata tämän puutteen. Aikomukseni on tuottaa sellainen huumoripitoinen asiaohjelma radioon, joka välttää olemasta pinnallinen, helppo, yksinkertaistava ja kliseinen. Nämä ovat ominaisuuksia suomalaisissa ohjelmissa, joita ei jaksa sen vuoksi katsoa tai kuunnella, vaikka kuinka riittäisi hyvää tahtoa tekijöitä kohtaan.

Mikä on se isoin ongelma, joka Suomalaisia asiapitoisia komediaohjelmia vaivaa ja jota haluan itse välttää? Näkisin, että niistä puuttuu käsiteltävän aiheen syvälinen tunteminen. Tämän vuoksi yleisöä yritetään naurattaa aiheeseen huonosti liittymättömillä tai irrallisilla keinoilla, mikä tekee siitä väkinäistä ja vaivaannuttavaa.

Tässä opinnäytetyössä keskityn ratkaisemaan tätä ongelmaa. Selvitän, voisiko huolellisella taustatutkimuksella ja tiedon jäsentämisellä saada aikaiseksi sellainen pohja käsikirjoitusta varten, jotta vältettäisiin yllä kuvailemani sudenkuopat.

2. Pääväittämät ja prosessin kuvaus

Kerron tässä opinnäytetyössä prosessista, jossa yritän etsiä konseptia Suomen historiastaan keskittyvälle humoristisille radio-ohjelmasarjalle. Minulla on ajatus siitä, kuinka tällaisen sarjan saisi onnistuneesti tuotettua. Tämä opinnäytetyö on tarkoitettu testaamaan tätä ajatusta sekä katsomaan, olisiko siitä sellaiseksi malliksi, jota voisin myös tulevaisuudessa hyödyntää vastaavanlaisissa projekteissa.

Ajatukseni voi tiivistää kahteen pääväittämään: Ohjelmassa käsiteltävän aiheen perusteellinen tunteminen antaa hyvät edellytykset tuottaa sivistynyttä radiokomedialla ja aiheen voi oppia tuntemaan perusteellisesti käyttämällä apuna asiantuntevaa työryhmää.

Tässä opinnäytetyössä tutkin, kuinka työryhmän kanssa luon hyvät edellytykset tehdä humoristinen radio-ohjelma Suomen historiasta. Työryhmän toiminnan tarkoituksena on tuottaa kirjallista materiaalia sekä jäsentää tietoa pohjaksi käsikirjoitusta varten. Selvitän siis, mitä nämä edellytykset tarkalleen ottaen ovat? Kuinka työryhmä saadaan toimimaan sillä tavalla, että nämä edellytykset tulevat toteen?

Käytännössä prosessi eteni siten, että kokosin työryhmän. Valitsin ohjelman aiheen ja määrittelin, millaista tietoa aineistosta haetaan. Käyttöön otetun materiaalin valintaperusteina toimi toisaalta tieteellinen perusteltu tieto ja toisaalta kertomustieto ja myytit. (katso taulukko 1, s.14) Tutkimuksessa pyrittiin etsimään tietoa, jota voidaan esittää totuutena ja tietoa, joka tarjosi itsensä työryhmän omalle pohdinnalle (katso taulukko 2, s. 19). Tuotetusta aineistosta jäsennettiin ohjelman tavoitteiden mukainen materiaali retoriikan teoriasta otetun mallin mukaisesti (katso taulukko 3, s.19).

Prosessin tärkein osa-alue on edesauttaa työryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta. Avoin keskustelu ja vuorovaikutus tuottaa sellaista tietoa materiaalin ulkopuolelta, metaforien ja analogioiden muodossa, mikä tekee tavoitteellisen ohjelman ytimen ja välttää sen muuttumista radiofoniseksi esitelmäksi.

Koska ohjelmaa tuotetaan radioon ja se perustuu pelkkään puheeseen, lähdin ihan aluksi tutkimaan, mikä tekee hyvän puhe-esityksen. Asia on kiinnostanut ihmisiä ainakin parituhatta vuotta, ja yksi retoriikan eli puhetaidon perusteoksia on viimeisellä vuosisadalla ennen ajanlaskumme alkua eläneen roomalaisen senaattorin Ciceron teos ”Puhujasta”. Teos ei niinkään tarjonnut opinnäytetyölle teoreettisia työkaluja, vaan tuki

sitä ideaa, että puhe-esitys tarvitsee pohjalle paljon tietämystä. Ciceroa sanotaankin eurooppalaisen humanismin yhdeksi perustajahahmoista. Hänen ajatuksensa puheesta inspiroi viemään projektia eteenpäin.

Onko mikään laulu suloisempaa kuin harmoninen puhe? Mikä runo on parempi kuin taidokas rytmillinen lopuke? Kuka todellisuutta jäljittelevä näyttelijä on hauskenempi kuin todellista tapausta käsittelevä puhuja? Mikä on hienostuneempaa kuin tiheään lausutut terävät ajatukset? Mikä ansaitsee enemmän ihailua osakseen kuin sanojen loistolla valaistu todiste? Mikä on täydellisempää kuin joka alan tietämystä täynnä oleva puhe? Ei ole mitään aihetta, joka ei olisi puhujalle ominainen, jos siitä vain on puhuttava tyylikkäästi ja arvokkaasti. (Cicero 2006,109)

Juhana Torkin kirja ”Puhevalta” on käytännönläheinen opas siihen, kuinka rakentaa hyvä puhe. Hän selittää, mistä osasista hyvä puhe rakennetaan, mitkä ovat sen ominaisuudet ja minkälaisia työvaiheita siihen tarvitaan. Kirja antoi hyvät lähtökohdat miettiä puheen rakenteen suhdetta siihen, mistä puhutaan. Käytin opinnäytetyössäni Torkin ohjeita siitä, kuinka puheen materiaali eli resurssit valitaan siten, että ne täyttävät puheelle annetut vaatimukset.

Katri Mehto on toimittanut kirjan ”Draamamenetelmät ja tieto.” Kirjassa käydään läpi, kuinka työpajoissa improvisoimalla eri tilanteita kirjoitetaan käsikirjoitusta näytelmään. Erityisesti kirjassa tutkitaan sitä, millaista hyödyllistä tietoa näistä työpajoista saadaan ja kuinka ne voidaan ottaa mukaan näytelmään. Tietoa työpajoissa erilaisin improvisaatio harjoituksin tuotti ryhmä eläkkeelle jääviä ihmisiä. Käsikirjoittaja oli mukana seuraamassa työpajojen toimintaa ja kirjoitti sen perusteella eläkkeelle jäämistä käsittelevän näytelmän ”Satumaa”. Opinnäytetyössäni koin hyödylliseksi käyttää heidän erilaisen tiedon määritelmiä ja sitä, kuinka ne suhteutuivat tekeillä olleeseen käsikirjoitukseen. Tästä samaisesta menetelmästä kirjoittaa Devising nimellä Jarkko Suhonen, Juri Joensuun toimittamassa kirjassa ”Luova laji.” Siinä kerrotaan lyhyesti, millainen ryhmän toiminta voisi olla tällaisessa ryhmäkäsikirjoitustilanteessa.

Asian lisäksi, radio-ohjelman täytyisi olla huvittava, sen pitäisi sisältää komediaa. Cicero ei osaa tähän antaa paljon neuvoja.

Vitsit ja sukkeluudet puolestaan ovat nautittavia, ja niistä on puheessa usein myös suurta hyötyä. Kaikkea muuta voidaan opettaa teoreettisesti, mutta ne ovat ilman muuta luonnonlahjoja, eikä niihin tarvita ohjeita. (Cicero 2006, 167)

Vaikken ole hakemassa ohjeita ja teoriaa siihen, kuinka saa toimivia vitsejä ja sukkeluuksia, luin silti pari kirjaa, jotka pyrkivät siinä auttamaan. Henri Bergsonin ”Nauru” on kirjoitettu 1800-luvun lopussa ja on saanut klassikon aseman. Gread Dean neuvoa yksinkertaisen metodin kirjassaan ”Step by Step to Stand-up Comedy”. Molemmista kirjoista voi ollakin hyötyä sitten ohjelman varsinaisessa käsikirjoittamisvaiheessa, vaikka ei ollut haitaksi lukea niitä tässäkään vaiheessa.

Chris Anderssonin ”The Long Tail” oli sellainen kirja, joka myös motivoi viemään projektia eteenpäin. Perusidea siinä on, että hyvä sisältö löytää lopulta yleisönsä. Internet on luonut rajattoman määrän hyllytilaa, joka tarjoilee sisältöä erikoisemmallekin kohderyhmälle. Hyvin tehtynä tämä sisältö voi alkaa rikkoa kohderyhmärajoja ja nousta suurempaankin suosioon. Toisin sanoen ei tarvitse lähteä miellyttämään kaikkia heti toivoen suurten massojen suosiota.

3. Työryhmän kokoaminen

Kun lähdin kokoamaan työryhmää, tavoitteena oli kerätä neljä ihmistä, jotka olisivat kiinnostuneita tämän tyyppisestä projektista. Vaatimuksena heiltä oli hyvä yleissivistys, valmiudet tehdä taustatutkimusta sekä hyvät keskustelutaidot. Heti alusta asti ajattelin lähestyväni Tampereen yliopiston opiskelijoita, pääasiassa historian ja tiedotusopin opiskelijoita, sillä uskoin sieltä löytyvän tarvittavaa tietotaitoa. Toisaalta ajattelin heidän myös edustavan ohjelman kohdeyleisöä. Toivomus oli, että heillä olisi innostusta ottaa haaste vastaan ja motivaatiota heittäytyä aineiston pariin.

Työryhmän kokoamisesta muodostuikin ensimmäinen henkinen este. Ensimmäkin, koska kyse on oppinäytetyöstä, en voinut luvata heille minkäänlaista rahallista korvausta työstä, vaikka pyysin heitä käyttämään omaa arvokasta aikaansa. Toisaalta pelkäsin, että huonosti suunniteltu lähentymisyritys ei tuottaisi minkäänlaista tulosta. Tämän vuoksi meni pitkään, ennen kuin uskalsin edes yrittää yhteydenottoa.

Onneksi tunsin erään projektiin hyvin sopivan henkilön, joka opiskelee Tampereen yliopistossa sosiologiaa. Pääsin testaamaan projektin myyntipuhetta häneen, ja sainkin houkuteltua hänet ensimmäisenä mukaan projektiin. Keskusteltuani hänen kanssaan hän rohkaisi minua lähettämään sähköpostia eri tiedekuntien sähköpostilistoille. Hän ymmärsi työryhmän toiminnan idean ja kertoi, että yliopistossa järjestettiin erilaisia suosittuja keskustelukerhoja, jotka vastasivat paljolti sitä ideaa, miten halusin työryhmän toimivan taustoittamistyössään.

Mietin pitkään, millainen olisi sellainen sähköposti, jonka rohkenisin lähettää yliopiston postituslistoille. Lopulta päädyin seuraavanlaiseen muotoiluun:

”Hauskoja ja sivistyneitä ihmisiä hakusessa

Kiinnostaisiko olla mukana ideoimassa radiokomedialla? Teen oppinäytetyötäni

Tampereen ammattikorkeakoulun taiteen ja viestinnän oppilaitoksessa ja tarvitsen muutamaa ihmistä auttamaan taustoittamistyössä.

Oppinäytetyö keskittyy ryhmäkirjoittamiseen tuottajan näkökulmasta. Ohjelman aiheeksi valitaan ryhmää kiinnostava kausi tai tapahtuma Suomen historiasta. Tarkoituksena on etsiä tapaa taustoittaa aihe kuulijalle tavalla, joka mukailee hänen arkipäivää ja kokemuksia. Esitystapa on stand-up komiikka. Ideoiminen tapahtuu alkuvuodella 2009 järjestetyissä työpajoissa, jotka ovat luonteeltaan keskustelunomaisia ja viihdyttäviä.

Näitä työpajoja on ennen maaliskuun puoltaväliä viiden ja kahdeksan välillä, kestoiltaan

arviolta muutama tunti. Tavoitteena on saada materiaali sellaiseen kuntoon, että sitä voi lähteä tarjoamaan radiokanaville tuotettavaksi.

Jos olet joskus naureskellut Pahkasialle, kuunnellut mielissäsi BBC radio nelosen radiokomedioita, katselet Daily Showta tai tykkäät muuten vaan kuunnella Ylen radio ykköstä voisit hyvinkin sopia mukaan projektiin. Jos sattuisit opiskelemaan filosofiaa, historiaa tai yhteiskuntatieteitä ja haluaisit käyttää taitojasi johonkin hyödylliseen, niin vielä parempi.”

Mielestäni toin sähköpostissa esiin sellaiset asiat, joiden avulla toivoin houkuttelevani sopivia henkilöjä työryhmään. Sähköpostin lopussa annan osviittaa siitä, millaisten ohjelmien joukkoon ajattelen lopullisen työn sopivan. Kerron myös tarjoavani valmista konseptia eteenpäin tuotantoyhtiölle, antaen näin pienen lupauksen mahdollisesta tulevasta rahallisesta korvauksesta, jos kaikki menee hyvin.

Jätin ohjelman aiheen tarkoituksella auki, sillä halusin aloittaa lähes nollasta ja kehitellä tarkempaa aihetta työryhmän kanssa. Tämä oli ensimmäinen iso heikkous suunnitelmassani. Törmäsin jatkuvasti siihen, että minun haluttiin määriteltävä aihe paljon tarkemmin. Oli näet vaikea lähteä tekemään mitään ennen tätä. Ajatukseni siitä, että työryhmän kanssa keskustellen etsittäisiin aihe, oli huono aikataulutuksen kannalta, jonka olin tehnyt aivan liian epärealistiseksi. Aikatauluun näet vaikutti paljon myös muut opiskelukiireet - niin minun kuin työryhmänkin. Emme päässeet kunnolla siihen taustoitustyöhön, jota pidän tärkeänä ohjelman onnistumisen kannalta, ennen kuin aihe oli keksitty. Sen määrittelemisessä meni yllättävän pitkään ja se oli myös haasteellista.

Ennen kuin otin yhteyttä minun olisi siis pitänyt keskittyä miettimään ohjelman rajausta, minkä näen nyt tuottajan varsinaisena ensimmäisenä tehtävänä, ennen työn alkua. Pohdin liian pitkään itse prosessia ja toimintamallia, vaikka ne jalostuivat ja selkeytyivät paremmin työryhmän toiminnan aikana. Olisin myös ehkä uskaltanut lähestyä opiskelijoita aikaisemmin, ja saanut käytyä prosessia läpi pidemmälle opinnäytetyön aikana.

Lähetettyäni sähköpostit usealle postituslistalle, sain viisi kiinnostunutta vastausta. Tämä oli enemmän kuin uskalsin toivoa, ja näin pääsisin karsimaan ja valitsemaan kolme henkilöä työryhmääni. Tästä opin, että kun on uskallusta niin saa vastakaikua. Ei kannata jäädä niin sanotusti tuleen makaamaan, sillä olin tuhlaannut liikaa aikaa ennen kuin projekti lähti varsinaisesti käyntiin.

Kävin haastattelemassa viittä henkilöä. Perustin valinnat siihen, kuinka ajattelin tulevani toimeen haastateltavan henkilön kanssa, kuinka motivoitunut hän tuntui olevan ja kuinka keskustelu eteni projektin tavoitteista. Työryhmään valikoitui historian opiskelija ja filosofian opiskelija, jotka olivat hieman minua nuorempia, sekä yksi hieman vanhempi historian ja filosofian opettajanakin toimiva henkilö. Hän joutui valitettavasti omien kiireidensä, ja projektin etenemisen hitauden tähden jättäytymään myöhemmin pois.

Näin minulla oli kasassa nelihenkkinen työryhmä, minut mukaan lukien. Aioin tehdä oman osani taustatutkimuksesta. Tämän ryhmä muodostaisi sellaisen porukan, minkä summana halusin tulevan Ciceron, roomalaisen retoriikasta kirjoittavan senaattorin, mukaan puhuja, joka hallitsee kaiken ”mikä liittyy kansalaisten välisiin suhteisiin, ihmisten tapoihin, sosiaalisiin suhteisiin, poliittiseen elämään, omaan valtioon, ihmisten yleiseen ajattelutapaan, tapoihin, ja ihmisluontoon. (Cicero 2006, 119) Pyrkimyksenä oli siis luoda täydellinen puhuja. Tai ainakin luoda sen peruskivi.

Törmäsin myös varoitteluihin puheenvuoroihin tällaisesta lähestymistavasta komediakirjoittamiseen. Amerikkalainen komediakirjoittamisen veteraani Sol Saks mainitsee kirjassaan, kuinka radio- ja televisiokomedian alkuaikoina tuottajat laittoivat yhteen vitsiniekkan ammattikirjoittajien kanssa tavoitteena saada hyvin rakennettua komediaa katastrofaalisin tuloksin. Lopputulos ei ollut hauska eikä hyvin rakennettu (Saks 1991, 40).

Toivon, että ajatukseni poikkeisi tästä siinä, että me vain etsimme tarinoita, taustoja viitteitä komedia ohjelmaa varten, sekä siinä, että olisin parempi tuottaja. Ohjelman varsinainen käsikirjoittaja toimisi kuitenkin loppujen lopuksi yksin keräämämme materiaalin kanssa ja käyttäisi ammattitaitoansa jalostaakseen siitä selkeän ja viihdyttävän radio-komedian.

4. Aiheen määrittely

Olin siis jättänyt ohjelman aiheen sen tarkemmin määrittelemättä. Halusin vain, että se käsittelisi Suomen historiaa. Tarkoituksena oli ryhmän kanssa etsiä tämä aihe. Vaikka tässä ei tehdä valmista käsikirjoitusta, koin hyödylliseksi lukea ryhmäkäsirajoittamiseen tarkoitettua menetelmästä teatterin puolelta. Käsikirjoittaja Jarkko Suhonen on kirjoittanut Devising-prosessista:

”*Devising*issa käsikirjoitus syntyy siis ryhmän yhteistyönä, eikä ohjaajaa tai kirjoittajaa välttämättä edes tarvita. Ryhmä miettii, miten se tahtoo toimintansa organisoida, minkälaista esitystä se on tekemässä ja millaisin työtavoin tähän mahdollisesti päästään. Alkuideat voivat ja saavat muuttua prosessin kuluessa, aihe kasvaa esiin vasta devising-työskentelyn myötä. Lähtöaihe voi olla ikään kuin ehdotus, josta työskentely aloitetaan. Jokaisen projektin myötä syntyy uusia työtapoja, ja teatterin tekemisen ehtoja joudutaan pohtimaan aina uudelleen.” (Joensuu 2008, 59)

Huomasin, että Suhosen kuvaus Devisingistä pätee aika hyvin myös tähän projektiin. Kun lähdimme työryhmän kanssa varsinaisesti työskentelemään, joutui useat etukäteen mietityt toimintamallit romukoppaan, sillä työtavat tosiaan muuttuivat ja selkeytyivät projektin etenemisen myötä. Toisaalta tekeminen olisi kyllä saanut enemmän ryhtiä, jos olisin alkuidean määritellyt vielä huolellisemmin, sillä lopputulos oli hyvin pitkän matkan päässä liian laajasti määritellystä lähtökohdasta.

Kun kokosin ryhmää, olin jo kuitenkin määritellyt jonkin verran, minkälaista esitystä olen tekemässä. Se tulisi radioon ja olisi pakinan tyylinen monologi, kuitenkin siten, että sitä voisi määritellä myös stand-up rutiiniksi. Minulla oli mielessä useita esimerkkejä ulkomaisilta esiintyjiltä, joita halusin oman tuotokseni muistuttavan. Keräsin muutaman hyvän esimerkin, jotka näytin työryhmälle, ja keskustelimme niistä ja siitä, mikä niissä oli toimivaa. Tarkoituksena oli etsiä muodosta ideoita sisällölle.

Mark Steel on Brittiläinen koomikko, joka on tehnyt radio-ohjelmia historiasta BBC radio 4:lle. Hän on käsitellyt ohjelmissaan merkittäviä historiallisia tapahtumia ja henkilöitä. Kuuntelimme Mark Steel Lectures –sarjasta Charles Chaplinia käsittelevän ohjelman. Mielikuva Chaplinista, kaikkien tuntemasta komediahahmosta, on sellainen harmiton hauskuuttaja. Mark Steel ottaa kuitenkin näkökulmakseen Chaplinin anarkistisen puolen ja hänen toimintansa yhteiskuntakommentaattorina. Puolen, joka

heijastui hänen elokuviensa sanomassa. Tämän jälkeen Chaplinin elokuvia voi katsoa vakavana yhteiskuntakritiikkinä. Mark Steel selittää, kuinka Chapliniin taitelijana vaikuttivat hänen kokemansa köyhyys ja epätasa-arvo 1800-luvun lopun Lontoossa, Venäjän vallankumous, fasismin nousu Euroopassa, epäoikeudenmukaisuus ja kommunismin vaino McCarthy Yhdysvalloissa. Samalla koomikko Mark Steel tekee stand-up komediaa vertaamalla tunnistettavia esimerkkejä kuulijoiden omasta elämästä ja yhteiskunnasta Chaplinin elämään ja aikaan. Tuloksena on hauska ja ajatuksia herättävä kokonaisuus.

Jon Stewart on amerikkalainen koomikko, joka juontaa Comedy Centralilta lähetettävää ohjelmaa The Daily Show. Häntä pidetään yhtenä parhaista satiirikoista ja hänen ohjelmaa on kommentoitu mm. The New York Timesin pääkirjoituksissa. Katsoimme esimerkkinä yhden The Daily Shown jakson. Jon Stewart pureutuu kärkevästi poliitikkojen kaksinaismoralismiin. Hän kommentoi politiikkojen sekä uutiskanavien edustajien puheiden ja toimien ristiriitaisuuksia, löytäen tietysti absurdeimmat esimerkit.

Spalding Gray oli amerikkalainen kirjailija, näyttelijä ja monologisti. Katsoimme hänen elokuvansa, joka on kokonaan hänen kirjoittama ja tähdittämä monologi Swimming to Campodia. Elokuvassa Gray kertoo kokemuksistaan The Killing Fields elokuvan kuvauksista Thaimaassa. Samalla hän kuitenkin kertoo Yhdysvaltojen osuudesta Vietnamin sodassa ja sen laajentumisesta Kamputseaan, mikä on The Killing Fields elokuvan aihe. Hän osaa kertoa elävästi, kuinka hän elokuvan teon aikana Thaimaassa ollessaan alkoi ymmärtää, kuinka hänen aikaisemmat käsityksensä Vietnamin sodasta olivat vääristyneet, ja hän esittää sen katsojille hyvin huvittavalla ja yksityiskohtaisella tavalla.

Nämä ovat esimerkkitapauksia siitä, mitä hyvin tehty taustatyö tuo käsikirjoitukseen. Se tuo siihen uskottavuutta, saa tekstin elämään, välttää latteuksia ja vaikka se saattaa käsitelle historiallista aihetta, se kommentoi nyky-yhteiskuntaa tunnistettavalla tavalla.

Kun mietin, miksi ei Suomesta löydy tämän tyyppisiä ohjelmia - tai ainakaan ne ei onnistu olemaan hauskoja - tulee mieleen, että ne eivät keskity käsiteltävään aiheeseen tarpeeksi. Minua miellyttävä ajankohtainen huumori tuo myös uutta ja yllättävää tietoa käsiteltävään aiheeseen, ja parhaassa tapauksessa se muuttaa minun näkökulmaani.

Kokemukseni mukaan Suomessa ohjelmat vain ottavat asia-aiheen pelkäksi taustaksi, mutta varsinainen viihdyttäminen perustuu itse esiintyjien/julkkisten taitoihin vääntää vitsiä.

Koska radio-ohjelma perustuu pelkästään puheeseen, niin tukeuduin etsimään vastauksia sen tekemiseen retoriikanteoriasta. Hyvä puhe, jotta se olisi mielenkiintoinen, yllättävä ja hauska, koostuu retoriikan mukaan viidestä työvaiheesta. Ensimmäiseksi täytyy määrittää retoriset resurssit. Nämä ovat niitä tarinoita, esimerkkejä, väitteitä, sattumuksia ja perusteluja, joiden esiin tuomisella on hyötyä ohjelman päämäärän kannalta. Sitten nämä resurssit jäsennetään siten, että puheeseen tulee toimiva rakenne alkuineen ja loppuineen. Kolmanneksi resursseille etsitään oikea ilmaisutapa, eli puhe kirjoitetaan valittujen resurssien pohjalta. Neljäs ja viiden vaihe käsittelee puheen esittämistä. Se täytyy ensin opetella ulkoa ja sitten esittää (Torkki 2006, 245-247).

Mielestäni Suomessa on hyviä kirjoittajia ja esiintyjiä, joten kolmas, neljäs ja viides vaihe on hyvin hallussa. Ajankohtaisohjelmat ja dokumentit hallitsevat mielestäni aika hyvin kokonaisuuden. Esimerkkeinä haluan mainita Radio Yle1 toimittajista Hannu Taanilan (hänen mainio ohjelma ”Sävelradio” ei enää kylläkään ole Ylen ohjelmistossa enää), Jertta Blomstedtin (Ykkösaamun kolumnisti), Hannu Reimen ja Vivikka Richtin (Julkinen sana). Kun taas viihdyttämiseen tähtäävissä asiaohjelmissa resurssien etsiminen tuntunee jääneen taka-alalle. Olen siis kiinnostunut tutkimaan tarkemmin, kuinka nämä resurssit löydetään ja miten ne järjestetään.

Resurssit valitaan päämäärän ja yleisön mukaan (Torkki 2006, 285). Laajemmassa mittakaavassa se, minkälaisen vaikutuksen haluamme saada aikaiseksi yleisössä, määrää materiaalin, joka ohjelmaan valitaan. Meidän täytyy kuitenkin rajata joku aihe käsiteltäväksi tämän päämäärän hyväksi. Puheen tavoite on vaikuttaa kuulijoiden asenteisiin. Se eroaa siten esitelmästä siinä, että esitelmän tavoite on jakaa tietoa (Torkki 2006, 38). Meidän täytyy siis määritellä, mihin asenteisiin me haluamme vaikuttaa kuulijoiden suhteessaan Suomen historiaan. Siitä muodostuu päämäärä, jolle pyritään etsimään taustatutkimuksen avulla sopivat resurssit.

Aiheen rajausta osoittautui työryhmän keskustelujen tuloksena minun tehtäväkseni. Lähdin hakemaan sitä miettimällä, mitkä ovat ohjelman perimmäiset tavoitteet ja

tarkoitukset. Projektin alkuvaiheessa olin määritellyt ne siten, että ”kyseessä olisi radio-ohjelma, 1) jonka aineisto tukeutuu johonkin Suomen historian kauteen, tapahtumaan tai aiheeseen 2) jossa tuodaan esiin aiheeseen liittyvä konteksti ja tuodaan esiin, missä ympäristössä nykyään toimitaan, eli miksi kyseessä on kiinnostava asia ja 3) joka on hauska.” Projektin tarkoituksena on esittää Suomen historiasta merkittäviä tapahtumia tavalla, joka samaistaa kuulijan aikakaudella eläneisiin henkilöihin. Tarkoituksena on laittaa kuulijan ja kauan sitten eläneen suomalaisen maailmankuvat rinnakkain, ja laittaa kuulija, historiallisia esimerkkejä käyttäen, miettimään oman maailmankuvan muodostumista sekä motiiveja. Pudottamalla suuret historialliset linjat arkipäivän tasolle saadaan kuulija miettimään historiallisten henkilöiden valintoja ja arkipäiväistämään aikajanojen suurilta kuulostavat tapahtumat sekä täten miettimään myös oman ajan ilmiöitä. Tarkoituksena on myös, jos mahdollista, kertoa kuulijalle, kuinka kyseiset tapahtumat ovat vaikuttaneet kansakunnan muistiin sekä sitä kautta kuulijan omaan maailmankuvaan.

Pohdinnan tuloksena lähdin hakemaan vastausta suomalaisesta taiteesta, sillä jokaisen aikansa taide peilaa kyseisen aikakauden vaikuttavia tekijöitä niin yhteiskunnassa kuin maailmankatsomuksessakin. Työryhmän keskusteluissa olimme päätyneet tutkimaan tarkemmin 1800-luvun loppua, ja useissa yhteyksissä tuli esiin Juhani Ahon nimi. Juhani Ahosta tuli täten radio-ohjelman aihe, ja oppinäytetyötä varten aloimme tutkia hänen kirjoittaman kirjan ”Rautatie” syntyä. Näin meillä oli päämäärä ja aihe. Työryhmä otti ehdotukseni tyytyväisenä ja kiitollisena vastaan, sillä nyt he pääsisivät paremmin hommiin.

5. Tieto ja tutkimus

Laaja teoksen taustoihin (aikakauteen, yhteiskuntaa, kirjailijaan jne.) perehtyminen kuuluu aina asiaan, mutta itse lukutavassa valintojen ja kiteytyksen pakko antavat työlle ryhtiä. Erityisen tärkeätä on aineistoon (näytelmään) tukeutuminen: henkilön toimintaa perustellaan vain näytelmään kirjoitetuina sanoina tai tekoina, ja adjektiiveja pyritään välttämään (Mehto 2008, 106).”

Aloitamme tutkimaan aihetta varsin laajasti, mutta kuten edellä sanotaan meidän täytyy määritellä lukutapa aineistoon nähden. Koska ohjelman päämääränä on toisaalta sivistää kuulijaa, tuoda hänelle uutta tietoa, ja toisaalta viihdyttää, kertoa tarinoita, jotka ovat mielenkiintoisia ja inspiroivia, meidän on lähestyttävä valitsemaamme aihetta kahdelle eri tavalla. ”Draamamenetelmät ja tieto” -kirjassa on määritelty kaksi erilaista roolia yhteiskunnalle sekä millaista tietoa niissä tuotetaan (Mehto 2008, 39).

Taulukko 1	”Lintukoto”	”Valistuksen yhteiskunta”
Vallitseva tavoite, arvo	Elämisen taito	Totuus, hyvyys, ja kauneus. Tieto itseisarvo
Tärkein tyyppi	Kertomustieto, myytit	Tieteellinen perusteltu tieto
Tärkein tiedon tuottaja	Runonlaulajat, taiteilijat	Tiedeyhteisöt
Tärkein tietokanava	Kertojat, opettajat	Julkiset kanavat
Tiedollisen kasvatuksen tavoite	Elämän ymmärtäminen, sopeutuminen	Sivistys

Työryhmämme toimii näiden kahden erilaisen tiedontuottamisen tavan rajapinnassa. Työryhmäläisten valinnan ensimmäinen kriteeri liittyi juuri ”Valistuksen yhteiskuntaan”. Yliopistossa opiskelevina he ovat oppineet tuottamaan tieteellistä perusteltua tietoa, ja he toimivat tiedeyhteisössä. Tämän roolin tarkoituksena on tuottaa aiheesta se asiapohja, jolle ohjelma perustuu, luoda ne raamit tai runko, jonka sisällä tarinaa viedään eteenpäin.

Toinen tärkeä kriteeri työryhmän valinnassa oli heidän oma kiinnostuksensa syventyä aiheeseen pintaa syvemmälle ja heidän keskustelutaitonsa. Tässä menemme ”Lintukodon” puolelle. Tätä lähestymistapaa tarvitaan, jotta voisimme etsiä ja tarkastella ”roolihahmojemme luonnetta, arvo- ja asennemaailmaa, kiinnostuksen kohteita, fyysisiä ominaisuuksia ja olemisen tapoja.” (Mehto 2008, 67) Tutkimalla tieteellisesti perusteltua tietoa laajasta materiaalista törmää väistämättä tähän tietoon, joka ei varsinaisesti ehkä tuo mitään uutta jo tiedettyyn, mutta mikä on kuitenkin itsessään kiehtovaa. Tämän tiedon jakaminen ja siitä keskusteleminen tuottaa sitä materiaalia, mihin ohjelman viihdyttävyyttä perustetaan, ja jota voidaan käsikirjoittamisen vaiheessa väritellä tarpeittemme mukaan.

Näiden kahden erilaisen tiedon saavuttamiseksi on myös kaksi erilaista tutkimustapaa.

Taulukko 2 (Mehto 2008, 100):

Kuninkaallinen tutkimus	Vaeltava tutkimus
Idean tai tutkimuksen kohteen todellisen olemuksen esittäminen	Tutkimuksen kohteen seuraaminen ja sen jäljillä kulkeminen
Lainominaisuuden etsiminen	Tutkimusmatkailua, etnografiaa
Totuuden etsiminen	Matkalla nähdyn pohtimista, kertomista, matkasta nauttimista, kärsimistä
Tarkkailee kohdettaan kiinteästä, ulkopuolisesta pisteestä.	Kulkee kohteen mukana
	Haitta: Ei toteuta täysin (laskennallista) hyötynäkökulmaa
Etu: Kohteen esineellistämiskykyensä vuoksi tuottavaa Etu: Sopii valvonnan, hallinnan ja ohjaamisen tarpeisiin.	Etu: Herkkyys ja liikkuvuus Etu: On lähempänä elämää tämän arkisiin ilmiöihin liittyvän herkkyytensä vuoksi.

Prosessin aikana tuotamme kahta erilaista tekstiä, jotka kuitenkin viittaavat toisiinsa ja lopuksi käsikirjoitusmuodossa yhdistyvät. Ensimmäinen teksti tuotetaan niin sanotun ”kuninkaallista tutkimuksen” keinoin, jossa pyritään ”totuuden etsimiseen”. Tätä tutkimusta me työryhmänä teemme juuri ”tiedeyhteisö roolissa”. Siinä selvitetään kylmästi, mistä puhutaan. Tässä tapauksessa kun puhumme Juhani Ahon Rautatie-kirjasta, selvitämme, kuka oli Juhani Aho, milloin Rautatie on kirjoitettu, mitä siinä tapahtuu, mitä se käsittelee, miten se otettiin vastaan ja mikä sen asema on suomalaisen kirjallisuuden kentällä. Tämän osion tarkoitus on ”sivistää”. Se on sellaista tietoa, mitä voisi saada tietosanakirjasta, tai mikä hyväksyttäisiin koekysymyksen vastaukseksi. Tätä tutkimusta voidaan tehdä ihan yksikseen pelkästään lueskelemalla aiheesta ja tekemällä muistiinpanoja.

Toinen osa tätä tiedonkeruu prosessia on ”vaeltava tutkimus”. Tätä osaa teemme asiasta kiinnostuneina tyyppeinä, joilla on halu kertoa hyviä mielenkiintoisia tiedonjyväsia kavereille. Vaeltavassa tutkimuksessa nautitaan itse matkasta ja pohditaan, mitä siellä nähdään. Tässä voitaisiin tutkia, mikä Ahon luonteenpiirre mahdollisti tai edesauttoi Rautateiden kirjoittamista, mitä Ahon henkilöhahmojen kuvaukset kertovat hänen kokemuksistaan tai yleisemmin, mitä Rautatiet merkitsivät 1800-luvun yhteiskunnalle laajemmin. Tämä tieto on varsinaisen ohjelman juu. Voimme luoda ensimmäiselle tekstille sellaisen asiayhteyden, joka edesauttaa ohjelman sanoman päämäärää. Muutama esimerkki siitä, millaista tietoa ja pohdintaa tuli opinnäytetyön teon aikana. :

Juhani Aho oli tunnettu pakana (papin poika Ahoa pidettiin pakanana, mutta kuolinvuoteelleen pyysi pappia, jonka kanssa tosin puhuttiin maallisia) (Niemi 1985, 9)
Rautatien kirjoitettiin paremman tekemisen puutteessa (Rautatien kirjoittaminen alkoi ajantaposta. Sen piti olla aluksi koominen tarina [Niemi 1985, 50]; onhan se nykylukijan silmään sitä nyt ainakin vähän)

Kirjan päähenkilöillä Matilla ja Liisalla on pakkomielteitä rautatietä kohtaan (Lähtevät lopulta Lapinlahdelle rautatietä katsomaan. Rautatiestä on tullut pakkomielle. Sitä ihmetellään lopulta ehkä ihmettelemisen takiakin, vaikka varmasti joukossa on aitoa ihmettelyäkin. "Voi tokkiinsa, kun tämä nyt tuntuu kummalta", Liisa virkkaa kun näkee rautatien ensimmäistä kertaa) (Aho 2003, 38)

Matti ja Liisa voitaisiin nähdä osana talonpoikaisjoukkoa hankoineen ja soihtuineen valmiina tuhomaan Frankenstein. (Teollinen vallankumous tuotti myös sitä kommentoivia kirjoja Rautatien lailla muuallakin. Mary Shelley'n Frankenstein julkaistiin vuonna 1818. Ensimmäinen veturi otettiin käyttöön 1800-luvun alussa ja ensimmäiset modernit rautatiet

1820-luvulla.)

Nämä osaset löytyivät työryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa.

Draamamenetelmät ja tieto määrittelee yhteistyön mielestäni hyvin seuraavanlaisesti:

Avainsana tässä on yhteistyö: osapuolet toimivat yhdessä, mutta tuottavat tuloksen omaan ammatilliseen osaamiseensa tukeutuen. Synteesiä totuudellisempi ja konkreettisempi käsite tälle tulostukselle voisi olla kollaasi (Mehto 2008, 116).

Kun alkaa toiselle selittää aiheesta, saattaa tarttua sellaiseen yksityiskohtaan materiaalista, jota aikaisemmin ei pitänyt niinkään tärkeänä. Näitten tiedonjyvästen jalostaminen osaksi sitä ensimmäistä ”sivistystietoa”, saadaan hyvä sekoitus, josta voidaan alkaa koota käsikirjoitusta. Jalostaminen voi käydä niin, että etsitään esimerkkejä muualtakin kuin Ahon ja Rautatien maailmasta valaisemaan samaa ideaa. Tässä voi toimia analogia nykyaikaan tai vertailu johonkin saman ajan tapahtumiin.

Tässä vuoropuhelussa pyrin kannustamaan työryhmää myös selittämään aihetta käyttäen metaforia ja analogioita. Niitä käytetään retoriikassa tuomaan käytettyyn kieleen kuvallisuutta (Torkki 2006, 210), ja niiden tarkoituksena on tuoda puheeseen elävyyttä siinä vaiheessa, kun tekstiä varsinaisesti kirjoitetaan. Mutta niistä on myös paljon hyötyä tiedon etsimisen suunnan näyttäjänä.

Metaforalla on välinelunne, kun se mielletään havainnoinnin työkaluksi. Taidetta yksittäinen metafora on harvoin, tiedettä sitä vähemmän. Mutta tarkalla havainnoinnilla on suora yhteys taiteentekoon ja tieteellisen prosessin alkuvaiheisiin. Ilman metaforista väljyyttä moni havainto olisi jäänyt sanoittamatta, havainto kun leikkaa monenlaisia kokemuksen tapoja, joista älyllinen analyttinen ajattelun taso on vain yksi monista.

Arkiajattelussa tunnetaan kaikkien huonoimmin uusinta teoriatulokasta, metaforan vuorovaikutusteoriaa, joka on kuitenkin tutkivan teatterin näkökulmasta se kaikkein kiinnostavin. Tässä teoriaperheessä metafora on lauseen merkityksien vuoropuhelun väline kohtaamistatami. Yhdistäessään kaksi ajatusta metafora käynnistää osien välisen vuorovaikutuksen, joka puolestaan ulottuu aina ajatuksia taustoittavaan merkitysyhteyteen ja ajatteluperimään asti (Mehto 2008, 97).

Metaforat ja analogiat ovat työryhmän työkaluja kun etsitään sellaista tietoa, mikä vastaa myös meidän omia kokemuksiamme. Torkki (2006, 210-211) määrittelee metaforan kielikuvalliseksi vertaukseksi puhutusta asiasta ja analogian on laaja vertaus jonka yksityiskohdillakin on merkitystä. Torkki jatkaa lainaamalla Ciceroa ”Vertailun avulla se panee mielen edestakaiseen liikkeeseen, ja tämä mielen nopea liike jo sinänsä tuottaa mielihyvää.” Pyrimme peilaamaan omia kokemuksia aineistosta saatavaan tietoon, ja esittämään se toisille metaforina ja analogien kautta. Ohjelmasta tulee näin henkilökohtaisempi ja se on sitten enemmän tässä ajassa kiinni. Tätä tietoa ja näitä metaforia ja analogioita käyttäen kirjoittaja pystyy käyttämään kuulijan arkikokemuksia ja rinnastamaan ne siihen toimintaan, mitä historiallisessa aineistossa nähdään. Tässä tapauksessa tavalla, josta tulee stand-up komediaa. Ne eivät tule välttämättä sellaisenaan valmiiseen tekstiin, vaan auttavat näkemään yhteneväisyyksiä ja oikean teeman.

Metafora on kuin sirpalepommi, joka räjähtää mielessä synnyttäen kokonaisen ryppään ajatuksia. (Torkki 2006, 211)

6. Tarkoituksen mukaisen tiedon valinta

Kun olemme tehneet riittävästi taustatyötä, voimme alkaa valikoida aineistosta materiaalia, joka on meidän ohjelman päämäärän kannalta tarpeellista. Näitä kutsutaan retoriikassa resursseiksi. Siitä muodostetaan pohja käsikirjoitukselle. Kirjoittajan tehtävänä on järjestellä nämä resurssit. Hän jäsentää tuotetun tiedon ja etsii sille toimivan rakenteen. Yksinkertaistettuna hänen on suunniteltava aloitus ja lopetus. Kirjoittajan vastuulla on myös ohjelman tyyli. Hän etsii ne sanat, jotka antavat tekstille tunteellisen tehon (Torkki 2006, 247). Me työryhmäiset voimme auttaa tätä prosessia valitsemalla oikeat resurssit.

Resursseilla on kolme tehtävää, jotka antiikissa määriteltiin ethokseksi, logokseksi ja pathokseksi.

Puheen jokainen sana tai lause liittyy näihin kolmeen tehtävään, mutta tietenkään kolmea elementtiä ei voi aina erotella puheesta. Puhuja voi esittää vaikkapa tarinan, jolla on kaikki kolme vaikutusta: se samaan aikaan vahvistaa puhujasta hyvänä ihmisenä, se perustelee loogisesti väitettä ja vetoaa kuulijoiden tunteisiin (Torkki 2006, 246).

Tieto valitaan kysymällä, miten tämän tiedon kertominen rakentaa uskottavuuttani, miten tämän tiedon kertominen vakuuttaa kuulijoita loogisesti ja miten tämän tiedon kertominen vetoaa kuulijoiden tunteisiin (Torkki 2006, 245). Resurssit jaetaan sen mukaan, tulivatko ne esiin kuninkaallisesta vai vaeltavasta tutkimuksesta. Ne ovat osa samaa kokonaisuutta, mutta jaottelemalla ne, niistä voidaan helpommin erotella päämäärän ja aiheen kannalta olennaisimmat asiat. Alla olevan taulukon tarkoituksena on saada aikaan vuoropuhelu kuninkaallisen tutkimuksen ja vaeltavan tutkimuksen välille siten, että ne palvelevat ohjelman päämäärää.

TAULUKKO 3	Kuninkaallinen tutkimus	Vaeltava tutkimus
Ethos	Puhujalla järkeä	Puhujalla hyvettä, hyvää tahtoa
Logos	Väitteiden perustelu	Väitteiden löytäminen (analogit, metaforat)
Pathos	Arvoväittämät, normit	Normitieto, arvioiva tieto

Hyvän esityksen lähtökohtana on osoittaa kuulijalle, että esitys jota, hän kuuntelee on uskottava. Se voidaan saavuttaa helposti, jos esittäjä on jo tunnettu ja arvostettu henkilö. Silloin häneen luotetaan lähes automaattisesti. Tavoitteenamme on kuitenkin pyrkiä siihen, että materiaali itsessään vaikuttaa uskottavalta. Ehtokseen voi vaikuttaa osoittamalla, että ollaan otettu asioista selvää. Kuulija vakuuttuu, että puhujalla on järkeä (Torkki 2006, 180). Valitaan kuninkaallisen tutkimuksen tuloksista sellaista laajaa faktatietoa, jolla voimme osoittaa, että olemme tutustuneet lähdemateriaaliin. Vaeltavan tutkimuksen puolelta ethokseen vaikutetaan osoittamalla, että esityksellä on ”kunnialliset tavoitteet” ja haluamme osoittaa hyvää tahtoa kuulijoille jakamalla kaiken sen, minkä tiedämme (Torkki 2006, 175). Tutkimuksen kohteen seuraamisella valitaan materiaalia, mikä voittaa ihmisen sympatioita aiheeseen/tutkimuskohteeseen liittyen.

Logos on esityksen looginen sisältö, perustelut ja argumentit (Torkki 2006, 161). Torkin mukaan sellaisen saa aikaiseksi parhaiten luomalla tekstin sisäisen väittelyn (Torkki 2006, 118). Väitteitä kannattaa etsiä, sillä muuten esityksestä tulee lattea. Kuitenkin täytyy välttää irrallisia väitteitä ilman perusteluja (Torkki 2006, 189). Meidän tarkoituksiimme lähdemme etsimään väitteitä vaeltavan tutkimuksen puolelta, ja kuninkaallisen tutkimukseen perustuen perustelemme ne. Vaeltavan tutkimuksessa kerätystä aineistoista työryhmäläisten keskustelun tuloksena esiin nousee tietoa, josta voimme väittää jotain. Voimme siis ottaa väitteeksi sen, että Juhani Aho oli pakana, ja katsoa millaiseen valoon se laittaa kuninkaallisen tutkimuksen puolelta saadun tiedon. Kärjistäminen herättää kuulijan mielenkiinnon.

Pathoksella tarkoitetaan, kuinka vaikutetaan yleisön tunteisiin. ”On turha yrittää taivuttaa kuulijoita loogisilla perusteilla, jo heidän tunteensa puskee puhujan asiaa vastaan. Puhujan on mietittävä, mikä on lajiaan tuo vastustava tunne, mihin se on kiinnittynyt ja kuinka se puretaan.” (Torkki 2006, 221) Toisin sanoen, miten valitun tiedon kertominen vaikuttaa kuulijan tunteisiin. ”Draamamenetelmät ja tieto” -kirjassa huomautetaan, että myös tunteet näyttävät usein edellyttävän tiedollisia tekijöitä, kuten havaintoja ja uskomuksia. (Mehto 2008, 37) Lähdemme siis etsimään materiaalista tietoa, josta voimme muodostaa arvoväittämiä, sellaisia yleisiä asenteita siitä, miten asioiden pitäisi olla. Arvoväittäjä voisi olla esimerkiksi ”Valehteleminen on pahasta”. (Mehto 2008, 36)

Voidaan sanoa, että ihmiset perustavat olemisensa arvoväittämille, sillä kuten Torkki (2006, 215) kirjoittaa: ”Ihminen ei ole kone, joka loogisesti laskelmoi kantansa asioihin. Ihminen on sitä mieltä, mitä hän haluaa olla.” Taustatutkimuksen tavoitteena on muuttaa nämä arvoväittämät normitiedoksi, tiedoksi, joka kuvailee yksilöiden tai yhteisöjen käsityksiä hyvästä ja pahasta. Esimerkiksi: ”Valehteleminen on pahasta kristillisen etiikan mukaan.”(Mehto 2008, 36) Arvioimalla sitä, miksi jokin vaeltavan tutkimuksen piiriin kuuluva tieto oli yllättävää, voimme ehkäpä tunnistaa sieltä arvoväittämän. Jolloin laittamalla tämä arvoväittäjä kontekstiinsa muutamme sen normitiedoksi. Pyrimme siis tunnistamaan yleisössä olevat asenteet, liennyttämään niitä tarjoamalle niille taustan ja selittämällä tätä taustaa.

Meille tulee näin kaksi erilaista tekstiä samasta aiheesta käsikirjoittajaa varten. Käsikirjoituksessa nämä tekstit laitetaan yhteen juuri huumorin keinoin. Näin ollen huumorin on täysin yhteydessä siihen taustatutkimukseen, minkä olemme ryhmän kanssa tehneet, joten se ei tunnu irralliselta. Materiaalin monipuolisuus tarjoaa mahdollisuuksia lähteä rakentamaan hauskaa tarinaa. Ciceron sanoin, ”Kuka todellisuutta jäljittelevä näyttelijä on hausکمپی kuin todellista tapausta käsittelevä puhuja?” (Cicero 2008,109)

7. Esimerkki tiedon jäsennyksestä

Olen pyrkinyt jäsentelemään työryhmältäni saatua aineistoa sen mukaan, mikä menee kuninkaallisen ja mikä vaeltavan tutkimuksen piikkiin. Ensimmäiseksi on se tieto, minkä katsotaan olevan ”tarpeellista” tietoa Rautatie-kirjasta ja sen synnystä. Toinen esimerkki on sitä täydentävää tietoa, jota käytetään apuna, kun etsitään komediallista näkökulmaa aiheeseen. Nämä tekstit on kerätty alustavan aiheeseen tutustumisen mukaan, ja niiden tarkoituksena on motivoida työryhmäläisiä etsimään lisää tietoa ja tuomaan esiin uusia ideoita.

Juhani Ahon Rautatie – kuninkaallista tutkimusta.

Tämä teksti määrittää sen, mistä kerrotaan. Se kertoo käsikirjoittajalle välttämättömän tiedon, jonka täytyy tulla esityksessä ilmi, jotta sitä voi kutsua asiaohjelmaksi. Tätä käytetään kuin tarinan juonta. Siinä on alku, keskikohta ja loppu.

Rautatie on Juhani Ahon 1884 julkaisema kirja. Se kertoo Matista ja Liisasta, vanhasta lapsettomasta pariskunnasta, joka asuu syrjässä, omissa rauhassaan, Pohjois-Savossa. He käyvät harvoin muiden ihmisten seurassa, ja yhden sosiaalisen vierailukerran jälkeen kuulevat, että lähimmälle kirkonkylälle, Lapinlahdelle on vedetty rautatie.

Koska he eivät ole sellaista nähneet, ja kun he eivät osaa oikein kuvitella, millainen se on, he pitkään mietittyään päättävät mennä sitä katsomaan.

Rautatie kirja pureutuu toisaalta siihen, kuinka uudet teknilliset välineet olivat läpimurtoaikanaan ihmisten vilkkaan mielenkiinnon kohteina, ja toisaalta sitä ristiriitaa, jota tämä ihmisen levittämä kulttuuri aiheutti. (Aho 1951, 198) Matti ja Liisa edustavat tässä kirjassa luontoa ja uuden teknologian tieltä väistyvää vanhaa aikaa. Suhtautuminen rautatiehen paljastaa näitten luonnonlasten, suomalaisen kansan, sisimmän (Niemi 1985, 55).

Rautatiet olivat 1880-luvulla alituisena puheenaiheena sekä valtiopäivillä että sanomalehdistössä. Junassa matkustaminen kiinnosti uutuuden viehätyksessään monia, sillä junaliikenne tuolloin oli vain parinkymmenen vuoden ikäinen, ja rautatiet kattoivat vain pienen osan Suomea. Näin ollen rautatie-aihe soveltui hyvin kirjailijan käyttöön (Aho 1951, 198) ja aihe oli pyörinyt Ahon mielessä ja kirjeenvaihdossa pitkän aikaa. (Niemi 1985, 51)

Kun Juhani Aho sitten julkaisi teoksen, hän oli 23-vuotias. Hän tunnisti itsessään myös tuon kulttuurin ja luonnon ristiriidan, jonka rautatie aiheuttaa Matissa ja Liisassa. Hän oli syntyjään Lapinlahdelta, jonne kirjan tapahtumat siis sijoittuvat, ja hän määritteli

itsensä herran ja talonpojan välille. Hänen isänsä oli pappi ja ruotsinkielinen, mutta kotona puhuttiin suomea, kansan kieltä. Silti kirjeitä kirjoitettiin ruotsiksi. Moninaista taustaa korostaa se, että hän opiskeli ensimmäisellä suomenkielisellä luokalla Kuopion lyseossa 1872, ja jatkoi opintojaan Helsingin yliopistoon. (Niemi 1985, 24) Hänen sisällään kuitenkin taisteli vastakkain vertaisen älyllisen seuran ja luonnonrauhan kaipaus. Hänen kaipuunsa kohdistui toisaalle kuin missä hän oleskeli. Näin ollen hän kirjoitti Rautatie-kirjan kaupungissa kaivatessaan takaisin maalle. (Niemi 1985, 25) Kuten Juhani Ahon toivoi, Rautatiestä tuli aika nopeasti kansansuosikki - varsinkin kun lukutaito lisääntyi kansan keskuudessa. Kirjan ilmestyminen ajoittuu draamallisen lyriikan muodista poistumiseen. Kirjallisuudessa haluttiin päästä irti unelmista ja siltä alettiin vaatia realismia ja aatteita. Rautatie on kirjailijansa näköinen teos. Ahon periaatteina olivat ihmissydämen perinpohjainen tunteminen, varma aate ja olojen todenmukainen kuvaaminen. (Niemi 1985, 56)

Vaeltavaa tutkimusta – Juhani Ahon Rautateistä

Tämä teksti kulkee edellisen tekstin vierellä. Tästä löytyy kaikki ne asiat, jotka saivat työryhmäläisten mielikuvituksen liikkeelle tai tuntuivat tutulta. Tämä tieto tulee herkemmin esiin työryhmän välisissä keskusteluissa, kun lähteistä nostetaan esiin muille sellaista, minkä toivoo aiheuttavan reaktion toisessa. Metaforia ja analogioita käyttäen pyritään analysoimaan, miksi juuri tämä tieto nousi keskeiseksi kaiken muun tiedon lomassa.

Teksti annetaan käsikirjoittajan käyttöön ja katsotaan, minkälaisia mielenyhtymiä hän siitä itse löytää. Toisaalta tekstiä käytetään ohjamaan työryhmän jatkotutkimuksen suuntaa, sillä jos tämä tieto on itsessään mielenkiintoista, niin kaikki, mikä on suhteessa siihen, voi tuottaa lisää yhtä mielenkiintoista materiaalia. Tätä tekstiä ei tarvitse sitoa aikaan eikä paikkaan, kunhan se teemallisesti liittyy kuninkaalliseen tutkimukseen.

”- Voi tokkiinsa, kun tämä nyt tuntuu kummalta. Näin virkkaa Liisa kun näkee rautatien ensimmäisen kerran. Ja sitten hänelle nousee kyyneleet silmiin.” (Aho 2003, 38)

Näin kirjoittaa Johannes Brofelt kirjassaan Rautatie. Tarina jota hän kirjoitti tappaakseen aikaa ja jonka piti olla aluksi koominen kertomus ”yhestä tyhmästä ukosta ja akasta, jotka menivät rautatietä katsomaan”.(Niemi 1985, 50)

Brofelt, myöhemmin siis Juhani Aho, oli kuitenkin loppujen lopuksi kiinnostunut ja viehättynyt päähenkilöiden ajatusmaailmasta ja tavoista. Niinpä heistä, Matista ja

Liisasta, nousikin esiin hyvällä tavalla viattomuus ja luonnon kanssa eläminen. Aho tutustui tähän maailmaan eläessään Vieremällä, missä häntä kovin kiinnosti hänelle talonpoikaisromantiikasta tuttu kansa. Hän oli jopa inspiroitunut tästä elämäntavasta niin, että pukeutui sarkaan ja saappaisiin sekä halveksi herroja muiden mukana. (Niemi 1985, 25)

Tässä tulee esille luonnon ja kulttuurin ristiriita, joka Ahoa kiinnosti, sekä toisaalta teknologiaan liittyvä uuden pelko ja tietynlainen faustisuus. Goethen Faustin ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1808 ja Mary Shelley'n Frankenstein 1818. Ensimmäinen veturi otettiin käyttöön 1800-luvun alussa ja ensimmäiset modernit rautatiet 1820-luvulla. Voisi ajatella Matin ja Liisan olevan osa sitä talonpoikaisjoukkoa joka, ainakin siinä vanhassa Frankenstein-elokuvassa, ajaa hirviötä takaa hankoineen ja soihtuineen. Frankensteinista muodostui populaarikulttuuri-ilmiö elokuvineen jne. Matti ja Liisakin ovat saaneet kyllä elokuvan, mutta myös huoltoaseman Lapinlahdelle.

Herranpelko ja -kunnioitus ovat kirjassa vahvasti mukana. Kun Matti on unohtanut antaa Liisan kuteet ruustinnalle, lähtee Liisa pian viemään niitä . "Mitähän ruustinna oikein ajattelee". (Aho 2003, 14) Ruustinna ja rovasti ovat auktoriteetteja. Heille ei kanneta kaunaa, kuten joillekin herroille. Rautatieasemakin näyttäytyi Matilla ja Liisalle herrojen lukealana ja asemanväki herrasväkenä hienoine vakuuttavine hattuineen ja takkeineen. Pehtoristakin oli tullut herra, kun rautateille töihin meni. Aho puoliksi pohjalaisena kuvaa savolaista mielenlaatua mainiosti ja rakastettavasti, vaikka aikaisemmin hän oli kirjoittanut kotiseudulleen pohjalaisista lähtevän kaikki hyvä ja heidän olevan sielultaan puhtaita suomalaisia vastakohtana savolaisten juohevalle maltillisuudelle. (Niemi 1985, 22)

Ja juohevia Matti ja Liisa kyllä ovatkin. He kiertelivät ja kaartelevat, pyrkien piilottamaan omat oikeat halunsa. Pienentävät itseään, vaikkakin ovat mielissään saamista kehuista, sekä ovat jääräpäisiä siinä, että eivät voi myöntää suoraan virheitään. Jo tieto rautatiestä vaikuttaa heidän olemiseensa. Ja kaikki suunnittelu ja mietiskely, jos lähtisi ihmettä katsomaan. Tätäkin asiaa pitää veivata ja vatvoa, eivätkä nämä savolaiset voi suoraan sanoa halujansa, vaikka molempia kiinnostaa mennä rautatietä katsomaan.

Aholle oli siis rahvas kuten myös rautateillä matkustaminen tuttua. Nämä hän myös yhdisti, sillä hän tykkäsi matkustella junassa III luokassa, koska kalliimman luokan ihmistyypit eivät häntä kiinnostaneet, ja siellä hän saattoi tavata erilaisia ihmisiä ja

rupatella rahvaan kanssa. (Niemi 1985, 51)

Kotiseudun rahvaan ja rautatien hän yhdisti mielikuvituksessaan paljon ennen kuin ruunu (valtiovalta) sinne oikeasti ehti. Savon rata Lapinlahteen saataisiin vasta lähes kaksikymmentä vuotta kirjan julkaisemisen jälkeen. Onko Aho antanut sitten myös inspiraatiota vallassa oleville tahoille, koska Lapinlahden aseman kuvauksen yksityiskohdat pitävät yhä vielä melkein tarkalleen paikkansa? (Niemi 1985, 14)

Niin kylillä kuin Matin ja Liisan pirtissäkin kovasti ennakkoon ihmetelty ja arvuuteltu rautatie aiheuttaa kuitenkin kokemuksen pettymyksen Matille ja Liisalle. Kun he vihdoinkin pääsevät kotiinsa, oma ympäristö näyttää entistä paremmalta eivätkä he tahdokaan enää minnekään muualle. Aho kuvaa terävästi ympäristön eroja ja korpiasukkaiden elämäntyyliä ja mielenlaatua.

8. Työryhmän välisen vuorovaikutuksen järjestäminen

Tieto, jota ohjelmaa varten kerättiin, saatiin osin lähteistä lukemalla ja niistä muistiinpanoja tekemällä. Tärkeämmäksi osaksi nousi onnistumisen kannalta se, kuinka omia ajatuksia ja pohdintoja välitettiin. Vuorovaikutus omien ja toisten pohdintojen välillä toi esiin sellaista mielenkiintoista tietoa, jota yksin olisi ollut vaikea lähteä keksimään. Tätä vuorovaikutusta varten toimittiin työryhmän kanssa puhelimitse, sähköpostin välityksellä, internetin välityksellä sekä yhteisissä ja kahdenkeskisissä tapaamisissa.

Työpajojen järjestämisessä isoimmaksi ongelmaksi osoittautui kaikille sopivien aikojen löytäminen. Työt ja opiskelut vievät paljon aikaa arkipäivinä, joten viikonloput olivat ainut hyvä aika järjestää tapaamisia koko porukalla. Niitäkin oli loppujen lopuksi hyvin harvassa. Jos tämä malli toimisi, ja ihmisille olisi luvassa palkkaa, uskoisin, että työpajat pystyttäisiin järjestämään paljon tehokkaammin. Uskon myös, että niin tulisi tapahtumaan, mikäli tulevaisuudessa toimin vaikka oman yrityksen kautta.

Nauhoitin työpajatapaamiset Zoominauhurilla, jotta voin kuunnella ne sitten myös jälkikäteen. Kokoonnuimme koulun tiloissa, missä teatterin tilat ovat kohtuullisen mukavat, eivätkä muistuta liiaksi koulua. Tapaamiset kestivät noin kaksi tuntia. Nauhoituksen kuunneltuani pyrin poimimaan keskustelusta ryhmän jäseniä kiinnostavia tutkimuksen kohteita, jotka liittyivät päämäärään, ja pyysin heitä ottamaan niistä lisää tietoa. Sen jälkeen tapasin heidät kahden kesken. Käytin wikisivustoa, jotta kaikki voisivat osallistua keskusteluun myös jälkikäteen.

Tämän wikisivuston, eli internetistä löytyvän yhteisöllisen kirjoittamispalvelun, käyttämisen opettelu on yksi tapa mahdollistaa tehokkaampi vuorovaikutus työryhmänjäsenten kesken ilman, että tarvitsee huolehtia aikataulujen yhteensopivuudesta.

Sivustojen etuja on, että kaikille voidaan antaa oikeudet muotoilla sivustoja, ja niitä voidaan kommentoida. Iso etu on myös, että voidaan käyttää RSS-syötettä. RSS-syöte voidaan lukea erillisellä ohjelmistolla tai vaikka selaimessa. Se päivittää otsikoita aina, kun joku käy tekemässä muutoksia sivulle. Näin ei tarvitse käyttää sähköpostia, ja voi helposti seurata, onko tullut päivityksiä, ja ovatko ne tärkeitä juuri minulle. Tuottajana

yrityn pitää täällä keskustelua yllä, jotta kaikki saisivat motivoitua itsensä tutkimaan aihetta, ja sitten olisivat valmiina työpajatapaamiseen.

Internetistä löytyy paljon erilaisia yhteisökirjoittamispalveluja, joista osa on maksullisia ja osa ilmaisia. Ensimmäinen kriteeri palvelun valitsemisessa oli sen maksuttomuus. Lähdin tutustumaan erilaisiin palveluihin tutkimalla, kuinka ne sopivat minun tarpeisiini. Ehtona oli käytön selkeys. Tarvitsin vain mahdollisuuden luoda palvelun sisälle eri aiheita käsitteleviä sivuja, joiden otsikot näkee helposti sivun reunassa olevasta sisällysluettelosta. Sen täytyi myös olla helppo käyttää ilman, että sen toimintaperiaatteen tutustumiseen kuluu liiaksi aikaa. Palvelun tulisi tarjota mahdollisuuden muokata tekemiä sivuja, ja näyttää, mitä muutoksia siihen on tehty. Mahdollisuus kommentoida toisen tekemiä tekstejä erillisesti oli myös tervetullut. Päädyin lopulta valitsemaan PBWORKS sivuston palvelun osoitteesta <http://pbworks.com/>. Alla kaksi kuvaa sivuston yksityiskohdista. Ensimmäisessä kuvassa on esillä jokaisella sivulla näkyvä valikko, josta voi helposti luoda uuden sivun. Toisessa kuvassa on myös jokaisella sivulla näkyvä sisällysluettelo, jonka avulla pääsee helposti navigoimaan eri tekstien välillä.



Yhteenvetona voisi sanoa, että sähköposti toimii nopeana ja helppona kanavana pitää yhteyttä työryhmään. Sitä voi käyttää enemmän tämän kuninkaallisen tutkimuksen tarpeisiin ja työryhmän tutkimuksen ohjaamiseen. Työryhmätapaamiset ovat kokonaisuudessaan vaeltavaa tutkimusta. Oli jännä huomata, miten saattoi keskustelun innoittamana tuoda esiin aineistosta sellaista tietoa, mitä aluksi ei pitänyt kovinkaan tärkeänä, mutta vuorovaikutuksessa se tulikin monesti mainittua. Tämä on sitä tietoa, mikä pitää laittaa muistiin ja luottaa siihen, että se kiinnostaa muitakin. Wikipedia toimii siten eräänlaisena tiedon kokoajana yhteen ja keskustelun jatkajana. Siellä muodostuu se lopullinen kokonaisuus, mitä lähdetään sitten työstämään eteenpäin varsinaiseksi ohjelman käsikirjoitukseksi.

9. Yhteenvetoa

Opinnäytetyöni idea lähti aikanaan liikkeelle siitä ajatuksesta, että hyvää materiaalia komediakirjoittamiseen tarpeisiin saa, kun tutkii valitun aiheen taustoja tarpeeksi hyvin. Ongelmana oli, että kun sitä lähti yksin työstämään, jäi lähdeteksteihin liiaksi kiinni. Siitä ei saanut työstettyä ideoita eteenpäin. Ratkaisun tähän ongelmaan ajattelin löytyvän taustamateriaaliin tutustumisen jakamisesta monen ihmisen kesken. Siitä keskustelemalla löytyisi se materiaali, mikä muuttaisi esitelmän viihdyttäväksi radio-ohjelmaksi.

Kouluaikana olin saanut jo jonkin verran kokemusta työryhmän kokoamiseen ja sen työn organisointiin. Se helpotti osaltaan työryhmän etsimistä ja sen kanssa toimimista, vaikkakin alkuun lähteminen tuntui vaikealta. Suurin haaste tulikin sitten eteen siinä; millaista taustamateriaalia tarvitaan, kuinka se jäsennellään ja mistä aiheesta.

Opinnäytetyöni suurin anti olikin tutustua erilaisiin prosesseihin, kuten teatterin ryhmäkäsikirjoittamisen tutkimukseen ja retorisiin välineisiin, jotka helpottavat tiedon jäsentämistä esitettävän tekstin rakenteisiin. Tuottajana nämä auttavat minua pitämään lankoja käsissä siten, että tavoiteltavan ohjelman punainen lanka ei karkaa.

Vaikkakaan tämän opinnäytetyön teon aikana ei ryhmän kanssa päästy kovin pitkälle valmiin tekstin tuottamisessa, sain kuitenkin kiinni niistä keinoista, joilla tekstin tuottamista voidaan viedä eteenpäin. Siinä yhdistyvät työryhmäläisistä löytyvät tiedemiehen ja runonlaulajien roolit sekä totuuden tavoittelu ja tiedon pohtiminen. Tuntuu, että vielä kehittämällä ja soveltamalla tämän prosessin aikana opittuja asioita, käsikirjoituksen taustoittamisestakin tulee luovaa ja hauskaa puuhaa, mikä loppujen lopuksi tulee näkymään/kuulumaan tuotoksen lopputuloksessa.

Lähteet

Aho, Antti. 1951. Juhani Aho: Elämä ja teokset: edellinen osa. Porvoo: WSOY

Aho, Juhani. 2003. Rautatie. <http://www.gutenberg.org/files/10481/10481-8.txt>, [EBook #10481], [viitattu 24.5.2009]

Andersson, Chris. 2006. *The Long Tail*. London: Random House Business Books.

Bergson, Henri. 2000. *Nauru*. Helsinki: Loki-Kirjat.

Blomstedt, Jan. 2003. *Retoriikka epäilijöille*. Helsinki: Loki-kirjat.

Cicero, Marcus Tullius. 2006. *Puhujasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Greg, Dean. 2000. *Step by Step to Stand-Up Comedy*. Portsmouth, NH, USA: Heinemann.

Joensuu, Juri. 2008. *Luova laji. Näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*. I. painos. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Mehto, Katri (toim.). 2008. *Draamamenetelmät ja tieto. Teatterin ja teknologian kohtaamisia*. Helsinki: Yliopistopaino.

Niemi, Juhani. 1985. *Juhani Aho*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Niemi, Juhani (toim.). 1986. *Juhani Ahon kirjeitä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Torkki, Juhani. 2006. *Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan*. Helsinki: Otava.

Saks, Sol. 1991. *Funny Business, The Craft of Comedy Writing*. II. painos. Los Angeles: Lone Eagle Publishing Company.